Data publikacji: 11-07-2019

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA

Warszawa, dnia 10 lipca 2019 r. **Druk nr 1207 S**

SPRAWOZDANIE

KOMISJI USTAWODAWCZEJ

oraz

KOMISJI PRAW CZŁOWIEKA, PRAWORZĄDNOŚCI I PETYCJI

o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk nr 1207)

Marszałek Senatu w dniu 19 czerwca 2019 r. skierował do Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego w celu rozpatrzenia go w pierwszym czytaniu.

Komisje na wspólnym posiedzeniu w dniu 10 lipca 2019 r. rozpatrzyły w pierwszym czytaniu przedstawiony przez wnioskodawców projekt ustawy i wnoszą o przyjęcie bez poprawek załączonego projektu ustawy oraz projektu uchwały w sprawie wniesienia do Sejmu tego projektu ustawy.

Przewodniczący Komisji
Ustawodawczej
(-) Stanisław Gogacz

Przewodniczący Komisji
Praw Człowieka, Praworządności i Petycji
(-) Robert Mamątow

projekt

U C H W A Ł A

S E N A T U R Z E C Z Y P O S P O L I T E J P O L S K I E J

z dnia

w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Senat wnosi do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego.

Jednocześnie upoważnia senatora Zbigniewa Cichonia do reprezentowania Senatu w pracach nad projektem.

projekt

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego

Art. 1. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z późn. zm.[1)]) w art. 98 w § 2 skreśla się zdanie drugie.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1467, 1499, 1544, 1629, 1637, 1693, 2385 i 2432 oraz z 2019 r. poz. 55, 60, 1043 i 1146.

U Z A S A D N I E N I E

1. Cel projektowanej ustawy

Projektowana ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ma na celu uwzględnienie uwag zawartych w postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2018 r. (sygn. akt S 7/18). W postanowieniu tym Trybunał zasygnalizował istnienie uchybienia w prawie w zakresie różnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w postępowaniu cywilnym, którego usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Pełny tekst wskazanego orzeczenia wraz z uzasadnieniem ukazał się w OTK ZU A z 2018 r. poz. 81.

2. Przedmiot i istota wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego

W sprawie SK 25/16 kognicji Trybunału zostały poddane rozwiązania dotyczące zasad zwrotu tzw. kosztów procesu, czyli kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Ostatecznie sąd konstytucyjny nie podzielił argumentacji skarżącego co do tego, że regulacja zawarta w art. 98 § 2 zd. 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z późn. zm.; dalej jako k.p.c.) narusza gwarancje wywodzone z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji i w tym zakresie wydał afirmatywne rozstrzygnięcie. Natomiast zarzut uchybienia zasadzie równości nie został przez TK rozpoznany merytorycznie z powodu niepowiązania go z odpowiednimi wzorcami kontroli (w tej części postępowanie zostało umorzone). Ponieważ jednak wątpliwości, które zgłosił w tej mierze autor skargi konstytucyjnej, uznane zostały za trafne zarówno przez Sejm, jak i Rzecznika Praw Obywatelskich, będących uczestnikami postępowania, Trybunał zdecydował się na wydanie postanowienia sygnalizacyjnego w trybie art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072, z późn. zm.).

Trybunał zwrócił uwagę na to, że art. 98 § 2 zd. 2 i art. 98 § 3 k.p.c. uzależniają zasady zwrotu kosztów przejazdu do sądu stronie wygrywającej postępowanie cywilne od sposobu działania strony w tym postępowaniu – strona reprezentowana przez profesjonalnego

pełnomocnika, może otrzymać zwrot całości realnie poniesionych kosztów procesu (koszty przejazdu do sądu są bowiem powszechne uznawane w orzecznictwie sądowym za „jeden z typowych wydatków" ponoszonych przez adwokata reprezentującego stronę w rozumieniu art. 98 § 3 k.p.c.), z kolei strona, która działa samodzielnie bądź też z pełnomocnikiem nieprofesjonalnym, stosownie do art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c. może otrzymać zwrot kosztów do wysokości „wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego", a więc w praktyce – w maksymalnej kwocie odpowiadającej sześciokrotności stawki minimalnej w danej sprawie, gdyż według przepisów odrębnych jest to górna granica wynagrodzenia, jakie może zostać przyznane adwokatowi.

Zdaniem TK, nie można wprawdzie *a priori* wykluczyć istnienia ustawowego limitu zwrotu kosztów przejazdu do sądu, niemniej kryterium obrane przez ustawodawcę na gruncie powołanych wyżej przepisów nie jest racjonalne.

Po pierwsze, współczesne postępowanie cywilne – jak podkreślił Trybunał – „jest postępowaniem kontradyktoryjnym (…), którego wynik jest w dużej mierze uzależniony od efektywności działania strony i jej dbałości o własne interesy. Wobec tego strona dla skutecznej obrony swoich praw musi w zasadzie zawsze być reprezentowana na rozprawach (posiedzeniach) albo osobiście (…), albo przez pełnomocnika". W obydwu przypadkach strona ponosi związane z tym koszty, a ich zwrot, w razie wygrania sprawy, pełni funkcję rekompensującą i to bez względu na to, czy w konkretnym stanie faktycznym koszty wiązały się z działaniem samej strony czy też jej pełnomocnika.

Po drugie, nie sposób wykazać bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego między sposobem reprezentacji strony oraz powstaniem i wysokością kosztów sądowych w postaci kosztów przejazdu do sądu. „Koszty te wynikają przede wszystkim z odległości między siedzibą lub miejscem zamieszkania strony (pełnomocnika) a siedzibą sądu, liczby rozpraw, wybranego środka lokomocji, właściwego obliczenia i wykazania rzeczywistej wysokości poniesionych wydatków itd. Dla większości tych czynników profesjonalizm pełnomocnika jest zupełnie bez znaczenia". Trybunał nie zgodził się przy tym z twierdzeniem, że korzystanie z pomocy profesjonalnego pełnomocnika może mieć wpływ na liczbę rozpraw (tzn. ją zmniejszać), jako że również w stosunku do strony działającej samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie wykonującym zawodu adwokata bądź radcy prawnego przepisy statuują pewne obowiązki lub przyznają sądowi pewne instrumenty, które mają zapobiegać przewlekłości postępowania.

Po trzecie, „niezależnie od sposobu działania strony w postępowaniu, kwoty przedstawione do rozliczenia podlegają ocenie sądu z punktu widzenia celowości – sąd może badać zarówno, czy w ogóle zaliczenie kosztów przejazdu w danym dniu do kosztów postępowania było uzasadnione (np. gdy nie było rozprawy ani żadnych innych czynności procesowych wymagających obecności strony lub jej pełnomocnika), jak i czy rzetelnie i rozsądnie określono ich wysokość". Co więcej: orzekając o kosztach postępowania, sąd może zastosować jeden z przewidzianych ustawą wyjątków od zasady odpowiedzialności za wynik procesu. „Kodeksowe przesłanki rozliczenia kosztów postępowania na zasadzie zawinienia (…) i słuszności (…) stanowią instrument ochrony strony przegrywającej postępowanie bez względu na to, czy przeciwnik procesowy działał sam, czy z pomocą profesjonalnego pełnomocnika". W opinii TK zastanawiające jest, dlaczego tylko w sytuacji, gdy strona działa przez profesjonalnego pełnomocnika powyższe odstępstwa mają być wystarczające, zaś w przypadku działania przez stronę osobiście lub z nieprofesjonalnym pełnomocnikiem potrzebne jest jeszcze określenie górnego limitu zwrotu kosztów przejazdu.

Po czwarte, badane rozwiązanie jest w przekonaniu Trybunału obiektywnie nieracjonalne. „Z punktu widzenia strony przegrywającej postępowanie, najwięcej wątpliwości budzi uzależnienie zakresu jej odpowiedzialności (ograniczonego lub nieograniczonego) za koszty przejazdu do sądu strony przeciwnej od okoliczności, na które nie ma ona wpływu (tego, czy strona przeciwna zaangażowała do sprawy adwokata lub radcę prawnego, czy też nie)". Natomiast „[z] punktu widzenia strony wygrywającej postępowanie, zastrzeżenia budzi w szczególności brak gwarancji odzyskania całości realnie poniesionych kosztów podróży do sądu, gdy stroną tą jest pozwany niekorzystający z profesjonalnego zastępstwa procesowego (…). [P]odmiot ten nie zainicjował postępowania, lecz został do niego zaangażowany wbrew swojej woli decyzją powoda i – z racji wspomnianej kontradyktoryjności procedury cywilnej – musiał jeździć na rozprawy, aby sprawy nie przegrać. Jeżeli w takiej sprawie nie odzyskuje on całości poniesionych na podróże kosztów, to pośrednio finansuje on przegraną strony przeciwnej, która uzyskuje pewnego rodzaju zwolnienie od kosztów sądowych (w zakresie przekraczającym limit kosztów podlegających refundacji) bez względu na swoją sytuację osobistą".

W świetle powyższego TK skonstatował, że „dalsze utrzymywanie w systemie prawnym różnych zasad rozliczania kosztów przejazdu do sądu w zależności od korzystania

z profesjonalnego zastępstwa procesowego świadczy o niespójności systemu prawnego i wymaga interwencji ustawodawcy”.

3. Różnice między dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym

Art. 98 § 2 k.p.c. w obowiązującym brzmieniu przesądza, że do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, należą poniesione przez tę stronę koszty sądowe, koszty przejazdów do sądu samej strony tudzież jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie. Jednak suma kosztów przejazdów i równowartość utraconego zarobku, o czym stanowi zd. 2 omawianego przepisu, nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego. Analogicznego ograniczenia nie przewiduje art. 98 § 3 k.p.c., ponieważ zgodnie z jego dyspozycją do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika zalicza się wynagrodzenie, z tym że nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata, koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony.

Zmiana stanu normatywnego zaproponowana w art. 1 projektowanej ustawy sprowadza się do skreślenia zd. 2 w art. 98 § 2 k.p.c., w związku z czym odpadnie limit kosztów procesu, a ściślej zarówno kosztów przejazdów, jak i równowartości utraconego zarobku, jakie mogą być przyznane stronie, która wygrała sprawę, a która działała w postępowaniu samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie będącym profesjonalnym zastępcą procesowym. Tym samym sąd, orzekając o kosztach procesu, będzie mógł zasądzić na rzecz takiej strony zwrot kosztów stawiennictwa w sądzie w kwocie odpowiadającej lub przynajmniej zbliżonej do kosztów rzeczywiście poniesionych (dotyczy to zwłaszcza kosztów wielokrotnych przejazdów do sądu). Jednocześnie sposób obliczania kosztów procesu należnych stronie, która w postępowaniu była reprezentowana przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, nie ulegnie zmianie (art. 98 § 3 k.p.c.).

W dalszym ciągu też szczegółowe kwestie związane z określeniem wysokości kosztów sądowych, zasad zwrotu utraconego zarobku lub dochodu oraz kosztów stawiennictwa strony w sądzie, a także stawek wynagrodzenia adwokata, radcy prawnego i rzecznika patentowego regulowane będą na gruncie odrębnych aktów normatywnych (por. art. 98 § 4 k.p.c.), a mianowicie: ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych,

rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie opłat za czynności rzeczników patentowych.

W projekcie nie wprowadzono żadnego nowego mechanizmu ograniczającego kwotę zwracanych kosztów procesu, w tym zwłaszcza kosztów przejazdu do sądu. Mimo bowiem dopuszczenia tego typu rozwiązań przez TK, autorzy projektu kierowali się postulatem zgłoszonym w zdaniu odrębnym do postanowienia z dnia 11 grudnia 2018 r. Otóż, autor owego *votum separatum* podkreślił, że zasygnalizowana ustawodawcy konieczność usunięcia nieuzasadnionego zróżnicowania zasad ustalania niezbędnych kosztów procesu „nie powinna być (…) zrozumiana jako przyzwolenie na jeszcze dalej idące limitowanie zwrotu kosztów dojazdów do sądu, a więc kosztów poniesionych w związku z realizacją prawa do osobistego udziału w czynnościach sądowych, prawa do wysłuchania przez sąd oraz prawa do przedstawiania argumentów i dowodów uzasadniających twierdzenia strony (prawa do obrony), będących elementami konstytucyjnego prawa do sądu”.

Niemniej nie oznacza to jeszcze, że z obowiązujących przepisów nie da się wywieść górnej, a zarazem racjonalnej granicy tychże kosztów. Maksymalny pułap kosztów podróży, noclegu i utrzymania w miejscu wykonywania czynności sądowej (tzw. diety) oraz zwrotu utraconego zarobku wynika już bowiem obecnie z art. 98 § 4 k.p.c. w zw. z art. 91 w zw. z art. 85 i art. 86 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Proponuje się, aby nowe zasady orzekania o wysokości należnych kosztów procesu weszły w życie jak najszybciej, a zatem po upływie standardowego, 14-dniowego terminu spoczywania ustawy (art. 2 projektu).

4. Konsultacje

Nadesłane w ramach konsultacji opinie i uwagi są zamieszczone na senackiej stronie internetowej. Wyniki konsultacji przedstawiono w Ocenie Skutków Regulacji.

5. Oświadczenie o zgodności z prawem Unii Europejskiej

Zakres przedmiotowy projektowanej ustawy nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

Tytuł projektu: *Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego* **Przedstawiciel wnioskodawcy:** senator Zbigniew Cichoń **Osoby odpowiedzialne za projekt w Biurze Legislacyjnym:** Katarzyna Konieczko, ekspert ds. legislacji, tel. 22 694 9557 Marian Fałek, ekspert ds. OSR, tel. 22 694 9097	**Data sporządzenia:** 11 lipca 2019 r. **Źródło:** postanowienie TK **Nr druku: 1207, 1207 S**

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Jaki problem jest rozwiązywany?

Trybunał Konstytucyjny (TK) w postanowieniu z dnia 11 grudnia 2018 r. (sygn. akt S 7/18) zasygnalizował istnienie uchybienia w prawie w zakresie różnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w postępowaniu cywilnym, którego usunięcie jest niezbędne do zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. TK zwrócił uwagę, że przepisy prawa (art. 98 § 2 zd. 2 i art. 98 § 3 k.p.c.) uzależniają zasady zwrotu kosztów przejazdu do sądu stronie wygrywającej postępowanie cywilne od sposobu działania strony w tym postępowaniu. Strona reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, może otrzymać zwrot całości realnie poniesionych kosztów procesu, a strona, która działała samodzielnie bądź też z pełnomocnikiem nieprofesjonalnym, może otrzymać zwrot kosztów do wysokości „wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego". W związku z tym zachodzi konieczność interwencji ustawodawcy, aby rozwiązać problem związany z różnymi zasadami rozliczania kosztów.

2. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji, i oczekiwany efekt.

W celu rozwiązania problemu wynikającego ze różnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdu do sądu w postępowaniu cywilnym proponuje się w *ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z poźn. zm.[1]) w art. 98 w § 2 skreślić zdanie drugie. Zaproponowana zmiana stanu normatywnego spowoduje zniesienie dotychczasowego limitu kosztów procesu (tak w zakresie kosztów podróży, jak i co do utraconego zarobku), jakie mogą być przyznane stronie, która wygra sprawę, a która działała w postępowaniu samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie będącym profesjonalnym zastępcą procesowym.

Oczekuje się, że po wejściu w życie projektowanej regulacji nastąpi dostosowanie systemu prawa do postanowienia TK z dnia 11 grudnia 2018 r. (sygn. akt S 7/18), a zatem kwoty zwracane stronie wygrywającej proces, która nie korzystała z profesjonalnego zastępstwa procesowego, będą w większej mierze odpowiadać poniesionym kosztom stawiennictwa w sądzie i tym samym zostanie zapewniona spójność systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?

Z przeglądu informacji zamieszczonej na portalu European-Justice[2] (w zakładce wniesienie sprawy do sądu, część zatytułowana: *Kiedy strona przegrywająca sprawę musi pokryć koszty poniesione przez stronę wygrywającą?*) wynika, że zasadniczo koszty postępowania pokrywa strona przegrywająca proces, jednak w wielu krajach członkowskich UE istnieją szczegółowe regulacje, które wpływają na ich ostateczną wysokość.

Belgia. Koszty stanowiące koszty postępowania (koszty komornika, biegłych, sądów,...) zasadniczo pokrywa strona przegrywająca po wydaniu wyroku. Zryczałtowany udział w kosztach i wynagrodzeniach adwokata strony wygrywającej stanowi część kosztów postępowania pokrywanych przez stronę przegrywającą. Taki udział nazywa się „odszkodowaniem procesowym" i dotyczy on zryczałtowanej kwoty obliczanej według tabeli stawek ustalanych w zależności od kwot będących przedmiotem sprawy. Nie musi ono koniecznie obejmować całości kosztów wynagrodzenia. Kwoty określa się poprzez wskazanie wysokości minimalnej i maksymalnej, a w ramach tych widełek określenie kwoty wyrównania należy do sędziego. W niektórych przypadkach sąd może nie obciążyć kosztami postępowania strony przegrywającej, a rozstrzygnąć tę kwestię w inny sposób (podział kosztów,...).

Bułgaria. Zasądzanie wydatków:

- opłaty pokrywane przez powoda (w tym wydatki związane z postępowaniem i wynagrodzenie dla pełnomocnika (jeżeli dana strona miała pełnomocnika) muszą zostać uiszczone przez pozwanego w wysokości proporcjonalnej do zasądzonej kwoty roszczenia,
- jeżeli ze strony pozwanego nie wystąpiła przyczyna wszczęcia procesu sądowego, wydatki muszą zostać zasądzone od powoda,
- pozwany ma także prawo do zażądania, by wydatki zostały pokryte w wysokości proporcjonalnej do odrzuconej część roszczenia,
- pozwany jest także uprawniony do odzyskania poniesionych wydatków po zakończeniu procesu sądowego.

[1] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1467,1499, 1544, 1629, 1637, 1693, 2385 i 2432 oraz z 2019 r. poz. 55, 60, 1043 i 1146.

[2] https://e-justice.europa.eu/content_costs_of_proceedings-37-be-pl.do?member=1

- jeżeli roszczenie wypłacone przez stronę w celu pokrycia wynagrodzenia pełnomocnika jest nadzwyczaj wysokie w odniesieniu do faktycznego stopnia prawnej i praktycznej trudności sprawy, sąd może – na wniosek strony przeciwnej – zasądzić niższą kwotę, ale nie może ona być niższa od kwoty minimalnej (przewidzianej w art. 36 prawa dotyczącego pełnomocników),
- w przypadku gdy sprawa została rozstrzygnięta na korzyść osoby, która jest zwolniona z opłat skarbowych lub wydatków związanych z postępowaniem, pozwana osoba musi uiścić wszystkie należne opłaty i wydatki,
- jeżeli uznano roszczenie osoby, która skorzystała z pomocy prawnej, wypłacone wynagrodzenie pełnomocnika zostanie zasądzone od krajowego biura pomocy prawnej w wysokości proporcjonalnej do uznanej części roszczenia, W przypadku decyzji zaskarżających osoba, która skorzystała z pomocy prawnej, będzie musiała pokryć wydatki w wysokości proporcjonalnej do odrzuconej część roszczenia,
- wynagrodzenie pełnomocnika również zostanie zasądzone na rzecz osób prawnych i indywidualnych przedsiębiorców, jeżeli bronił ich zatrudniony doradca prawny,
- jeżeli sprawa zakończy się ugodą, połowę wniesionej opłaty skarbowej należy zwrócić powodowi. Jeżeli nie ustalono inaczej, pozostają wydatki związane z postępowaniem i ugodą.

Republika Czeska. W każdej konkretnej sprawie decyzja należy do sędziego (na etapie wydawania końcowego orzeczenia); sędzia może obciążyć stronę przegrywającą całością lub częścią kosztów. Nie dotyczy to jednak postępowań rozwodowych. Nakaz zapłaty kosztów może również obejmować koszty prawnika.

Dania. Rozdział 30 ustawy o wymiarze sprawiedliwości zawiera przepisy regulujące kwestię zwrotu kosztów w sprawach cywilnych. Co do zasady strona przegrywająca musi pokryć koszty poniesione przez stronę wygrywającą. Jeżeli jednak jest to uwarunkowane szczególnymi okolicznościami, sąd może orzec, że strona przegrywająca nie jest zobowiązana do pokrycia kosztów poniesionych przez stronę wygrywającą lub pokrywa jedynie ich część. Sąd może zasądzić wyłącznie zwrot kosztów niezbędnych do właściwego rozpatrzenia sprawy.

Niemcy. Strona przegrywająca musi pokryć koszty strony przeciwnej, jeśli koszty te były konieczne ze względu na prawidłowe prowadzenie sprawy. Obejmują one ustawowe wynagrodzenie adwokata i koszty podróży drugiej strony, w tym utratę dochodów poniesioną w związku ze stawiennictwem w sądzie.

Estonia. Sąd orzekający w danej sprawie określa w orzeczeniu lub w postanowieniu kończącym postępowanie podział kosztów procesowych między stronami. Sąd musi określić, które koszty procesowe lub – w razie konieczności – jaki udział proporcjonalny w tych kosztach przypada na każdą ze stron. W przypadku gdy sąd wyższej instancji zmienia wyrok lub wydaje nowy wyrok, nie przekazując sprawy do ponownego rozpatrzenia, dokonuje on też – o ile to konieczne – stosownej zmiany w zakresie podziału kosztów procesowych. Strona postępowania może zażądać, aby sąd pierwszej instancji, który orzekał w danej sprawie, dokonał ustalenia kosztów procesu wyrażonych w kwotach pieniężnych w oparciu o proporcjonalny podział kosztów ustanowiony w orzeczeniu sądowym. Wniosek ten można złożyć w terminie 30 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu w sprawie podziału kosztów. Do wniosku należy dołączyć spis kosztów procesu oraz dokumenty przedstawiające elementy składowe poniesionych kosztów. Sąd może wyznaczyć termin, w którym strona postępowania będzie zobowiązana dostarczyć bardziej szczegółowe informacje dotyczące kosztów postępowania podlegających zwrotowi, lub też może wezwać stronę do przedstawienia dokumentów świadczących o tym, że koszty te zostały poniesione. Sąd bezzwłocznie przesyła stronie przeciwnej wniosek w sprawie ustalenia kosztów procesu wraz ze spisem kosztów procesu i dokumentami potwierdzającymi ich poniesienie. Po doręczeniu wniosku stronie przeciwnej przysługuje prawo złożenia sprzeciwu wobec wniosku w terminie określonym przez sąd. Termin na udzielenie odpowiedzi nie może być krótszy niż siedem dni. Przyznanie pomocy prawnej nie wyklucza lub nie ogranicza obowiązku zwrotu kosztów poniesionych przez stronę przeciwną ciążącego na osobie korzystającej z pomocy prawnej, jeżeli obowiązek ten wynika z orzeczenia wydanego przez sąd. Strona przegrywająca, której dotyczy wyrok sądu, ponosi przypadające na nią koszty procesu w pełnej wysokości również w przypadku, gdy jest zwolniona z obowiązku zwrotu kosztów procesu lub gdy otrzymała pomoc prawną w związku z tymi kosztami. W przypadku rozstrzygnięcia powództwa, sąd wydaje postanowienie o konieczności dokonania przez pozwanego zwrotu kosztów procesu, z których zapłaty powód został zwolniony lub które może spłacić w ratach. Kwotę tę zwraca się do skarbu państwa w wysokości proporcjonalnej do rozstrzygniętej części sporu.

Irlandia. Sądy mają prawo do swobodnego decydowania o wysokości zasądzanych kosztów. Sądy są zobowiązane do korzystania z tego prawa w zgodzie z określonymi i ustalonymi regułami i zasadami wynikającymi z orzecznictwa. Na przykład nadrzędną zasadą jest zasada stanowiąca, że koszty są powiązane z wynikiem sprawy, tj. strona przegrywająca pokrywa koszty poniesione przez stronę wygrywającą. Zasada ta podlega jednak wyjątkom, które zależą od okoliczności sprawy. Na przykład strona wygrywająca może nie odzyskać całości poniesionych przez siebie kosztów, jeżeli sąd uzna, że opóźniała lub niepotrzebnie przeciągała postępowanie, lub gdy strona, która w rzeczywistości wygrała sprawę, przegrała w zakresie niektórych odrębnych kwestii rozpatrywanych w ramach sprawy.

Grecja. Po wydaniu orzeczenia przez sąd koszty i wydatki związane z postępowaniem poniesione przez stronę wygrywającą co do zasady pokrywa strona przegrywająca, przy czym uwzględnia się zakres, w jakim dana strona wygrała lub przegrała proces. Sąd musi również nadać tej części orzeczenia klauzulę wykonalności. Wysokość wydatków oraz kosztów oblicza się zgodnie z uwzględnieniem przepisów regulujących opłaty pobierane przez przedstawicieli zawodów prawniczych oraz ewentualnych kosztów stałych poniesionych przez strony w postępowaniu cywilnym. Zazwyczaj tak obliczona kwota jest niższa niż koszty rzeczywiście poniesione.

Hiszpania. W sprawach kończących się wyrokiem koszty postępowania w pierwszej instancji ponosi strona, której roszczenia zostały oddalone, chyba że w sprawie występują poważne wątpliwości natury faktycznej lub prawnej, które muszą zostać wyjaśnione. W przypadku częściowego uznania lub oddalenia roszczeń, każda ze stron ponosi własne koszty postępowania oraz połowę kosztów wspólnych, chyba że istnieją względy przemawiające za obciążeniem kosztami jednej ze stron ze względu na lekkomyślne wytoczenie powództwa. Jeżeli kosztami obciążono stronę przegrywającą, będzie ona zobowiązana do zapłaty wynagrodzeń adwokatów oraz przedstawicieli innych zawodów prawniczych, które nie zostały naliczone na podstawie obowiązującej taryfy opłat, przy czym całkowita kwota takich wynagrodzeń nie może przekroczyć jednej trzeciej wartości przedmiotu sporu przypadającej na każdą stronę postępowania, wobec której orzeczono obowiązek poniesienia kosztów. Wyłącznie do tego celu roszczeniom, których wartości nie można ustalić, zostanie przypisana wartość 18 000 EUR, chyba że sąd postanowi inaczej w związku ze znacznym stopniem złożoności sprawy. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli sąd uzna, że strona, która została obciążona kosztami, działała lekkomyślnie. W przypadku gdy stronie obciążonej kosztami postępowania przysługuje pomoc prawna, strona ta będzie zobowiązana do poniesienia kosztów wynikających z obrony interesów strony przeciwnej wyłącznie w przypadkach wyraźnie wskazanych w ustawie o pomocy prawnej.

Francja. W sprawach cywilnych każde orzeczenie lub wyrok, który zamyka sprawę musi zawierać rozstrzygnięcie w kwestii kosztów poniesionych w ramach postępowania. Co do zasady kosztami postępowania zostaje obciążana strona przegrywająca proces. Sąd może jednak, uzasadnioną decyzją, obciążyć częścią lub całością tych kosztów inną stronę. Strona może również zażądać, by jej przeciwnik poniósł całość lub część poniesionych przez nią kosztów, które nie są zawarte w kosztach postępowania. Chodzi tu, dla przykładu, o opłaty i honoraria adwokata, opłaty i protokoły woźnego sądowego, koszty podróży. W tym przypadku sędzia nakazuje stronie zobowiązanej do pokrycia kosztów postępowania lub, w innym przypadku, stronie przegrywającej sprawę wypłacenie na rzecz drugiej strony określonej przez niego kwoty, w ramach poniesionych kosztów, które nie są zawarte w kosztach postępowania. Uwzględnia przy tym zasadę słuszności lub sytuację ekonomiczną strony. Może, nawet z urzędu, ze względów przywołanych na tej samej podstawie, stwierdzić, że nie należy obciążyć strony tymi kosztami.

Cypr. Zasadniczo strona przegrywająca pokrywa koszty drugiej strony, choć kwestię kosztów rozstrzyga sąd, który może orzec inaczej.

Łotwa. Strona wygrywająca może uzyskać od strony przegrywającej zwrot wszystkich poniesionych kosztów sądowych. Jeśli roszczenie zostało uznane częściowo, strona odzyska część kwoty proporcjonalnie do stopnia uznania roszczenia przez sąd. Pozwany otrzyma zwrot kosztów proporcjonalnie do części roszczenia nieuznanej w postępowaniu. W przypadku wyroków zaocznych zwrotowi nie podlegają opłaty skarbowe za wnioski o wznowienie postępowania sądowego oraz o ponowne rozpatrzenie sprawy. Jeżeli roszczenie powoda uznano w całości lub w części, sąd zarządza, aby pozwany pokrył koszty poniesione przez powoda, w granicach określonych przepisami prawa, takie jak honorarium adwokackie, wydatki w związku ze stawiennictwem w sądzie lub gromadzeniem dowodów. W przypadku rozstrzygnięcia na niekorzyść powoda, sąd zarządza pokrycie kosztów pozwanego przez powoda.

Luksemburg. Każda strona, która przegra sprawę, zostanie obciążona kosztami postępowania, chyba że sąd obciąży całością lub częścią kosztów postępowania stronę przeciwną na podstawie konkretnego uzasadnionego postanowienia. Jeżeli okaże się, że obciążenie jednej strony sumami poniesionymi przez nią i nieuwzględnionymi w kosztach postępowania jest niesprawiedliwe, sąd może obciążyć drugą stronę zapłatą ustalonej przez niego kwoty na rzecz pierwszej strony. Zasady te zostały określone w nowym kodeksie postępowania cywilnego i w rozporządzeniu wielkoksiążęcym z dnia 21 marca 1974 r. w sprawie opłat i wynagrodzeń zastępców procesowych i adwokatów.

Węgry. W końcowym orzeczeniu sąd nakłada na stronę przegrywającą obowiązek pokrycia kosztów strony wygrywającej w terminie 30 dni. Strona przegrywająca zwraca koszty bezpośrednio stronie wygrywającej. W przeciwnym razie wszczyna się postępowanie egzekucyjne.

Malta. Podział kosztów i obciążenie nimi stron należy do wyłącznej kompetencji sądu. Nie obowiązują żadne praktyczne zasady w tym obszarze.

Holandia. Sąd podejmuje decyzję o tym, która strona pokrywa koszty postępowania, na podstawie stawek ryczałtowych (tj. nie na podstawie rzeczywiście poniesionych kosztów).

Austria. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego regulują kwestie kosztów w postępowaniu cywilnym (w tym w sprawach handlowych). Kodeks przewiduje, że na wstępie każda strona musi pokryć poniesione koszty proporcjonalnie do swojego udziału w postępowaniu. W przypadku rozstrzygnięcia sprawy sąd orzeka w przedmiocie kosztów postępowania. Zasadą jest zwrot poniesionych kosztów na rzecz strony wygrywającej. Strona przegrywająca w każdym względzie musi zwrócić drugiej stronie wszystkie opłaty i koszty niezbędne dla właściwego prowadzenia dochodzenia lub obrony w sprawie. W przypadku gdy orzeczenie jest korzystne dla stron w odniesieniu do części zgłoszonych roszczeń i niekorzystne w pozostałej części, koszty należy wzajemnie potrącić lub proporcjonalnie rozdzielić.

Odstąpienie od zasady zwrotu poniesionych kosztów na rzecz strony wygrywającej jest uzasadnione w określonych sytuacjach, na podstawie prawa słuszności:

- w przypadku względnie nieznacznej przegranej, jeżeli odrzucona część powództwa nie spowodowała szczególnych kosztów,
- jeżeli wysokość roszczenia jest określona przez biegłych lub na podstawie uznania sądu oraz w przypadku gdy koszty podlegać będą wzajemnemu potrąceniu.
- jeżeli postępowanie pozwanego nie przyczyniło się do wniesienia powództwa i w przypadku gdy pozwany uznał roszczenie przy pierwszej sposobności, oraz
- w przypadku gdy jedna ze stron spowodowała automatyczne umorzenie postępowania lub uznanie postępowania za nieważne, ta strona może mieć obowiązek uiszczenia całości kosztów.

Rumunia. Zasadniczo:

- strona przegrywająca ma obowiązek (na żądanie) pokrycia kosztów sprawy sądowej;
- sędzia nie może obniżyć opłaty sądowej ani żadnych wydatków poniesionych przez stronę wygrywającą;
- pozwany, który podczas pierwszej rozprawy uznał roszczenie powoda, nie musi pokrywać opłat sądowych, chyba że został oficjalnie zawiadomiony przez komornika w drodze szczególnej, wyżej wspomnianej procedury poprzedzającej wydanie wyroku.

Słowenia. W postępowaniu cywilnym strona przegrywająca musi zwrócić koszty poniesione przez stronę wygrywającą. Każda strona musi pokryć koszty wynikające z własnej winy lub ze zbiegu okoliczności. Bardziej szczegółowe zasady zwrotu kosztów zostały określone w ustawie o postępowaniu cywilnym (art. 151-186 oraz 173.a).

Słowacja. Zgodnie z art. 142 kodeksu postępowania cywilnego można zwrócić się do właściwego sądu o całkowite lub częściowe zwolnienie z opłat sądowych. Sąd może z własnej inicjatywy zasądzić stronie wygrywającej (w przypadku wygranej w pełnym zakresie) zwrot koniecznych kosztów postępowania (w tym opłat sądowych). W przypadku częściowej wygranej sąd obciąża częścią kosztów postępowania każdą ze stron, a także może orzec, że żadna ze stron nie ma prawa do zwrotu kosztów postępowania. Sąd może jednak przyznać stronie częściowo wygrywającej zwrot kosztów postępowania w pełnym zakresie, jeżeli decyzja dotycząca kwoty płatności przypadającej do uiszczenia przez taką stronę była oparta na opinii biegłego lub została podjęta według uznania sądu bądź jeżeli brak wygranej wiąże się ze względnie nieistotną częścią postępowania.

Finlandia. Zasadniczo koszty w sprawach cywilnych ponosi strona przegrywająca (wyjątki dotyczą spraw obejmujących petycje, spraw związanych z bezwzględnie obowiązującymi przepisami, na przykład w wielu kwestiach prawa rodzinnego).

Szwecja. Co do zasady strona przegrywająca pokrywa koszty postępowania strony przeciwnej. Zwrot kosztów postępowania obejmuje całość kosztów przygotowania do rozprawy i reprezentacji przed sądem, a także koszty związane z postępowaniem dowodowym (w tym koszty świadków i biegłych), pod warunkiem że koszty te zostały poniesione w związku z koniecznością zabezpieczenia interesów strony. Stronie wygrywającej przysługuje też rekompensata za poświęcony czas i poniesione wysiłki. Negocjacje służące rozwiązaniu sporu, które są bezpośrednio związane z powództwem strony, uważa się za działania podjęte w zakresie przygotowania do rozprawy.

Anglia i Walia. Zgodnie z ogólną zasadą koszty pokrywa strona przegrywająca, lecz decyzję o obciążeniu kosztami podejmuje sędzia według własnego uznania. Podejmując decyzję o kosztach, sędzia uwzględnia zachowanie stron, ewentualnie podjęte starania przed postępowaniem lub w jego trakcie, aby rozwiązać spór (w tym próby alternatywnego rozstrzygnięcia sporu). Koszty mogą obejmować określone koszty stałe, koszty oszacowane przez sędziego prowadzącego rozprawę, ograniczone co do kwoty (w zależności od rodzaju i kwoty zasądzonych środków). Koszty można również określić oddzielnie w szczegółowym kosztorysie, stosowanym zazwyczaj jedynie w bardziej złożonych sprawach, w których konieczna jest dokładniejsza analiza kosztów.

4. Podmioty, na które oddziałuje projekt.			
	Wielkość	Źródło danych	Oddziaływanie
strony postępowania cywilnego: • strona, która wygra proces, a która działała w postępowaniu samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie będącym profesjonalnym zastępcą procesowym • strona, która przegra proces ze stroną działającą w postępowaniu samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie będącym profesjonalnym zastępcą procesowym			zniesienie dotychczasowego limitu zwracanych kosztów procesu: • strona wygrywająca proces uzyska zwrot kosztów dojazdu do sądu w wysokości zbliżonej do rzeczywiście poniesionych oraz zwrot utraconego zarobku z powodu stawiennictwa w sądzie, w granicach przewidzianych w *ustawie z dnia 8 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych* • strona przegrywająca proces będzie zobowiązana do uiszczenia na rzecz strony, która wygrała proces, kosztów dojazdu do sądu w wysokości zbliżonej do rzeczywiście przez nią poniesionych oraz zarobku utraconego przez nią z powodu stawiennictwa w sądzie, w granicach przewidzianych w *ustawie z dnia 8 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*

5. Informacje na temat zakresu, czasu trwania i podsumowanie wyników konsultacji.

Projekt ustawy w dniu 21 czerwca 2019 r. został przesłany do zaopiniowania: Ministrowi Sprawiedliwości, Krajowej Radzie Sądownictwa, Sądowi Najwyższemu, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Naczelnej Radzie Adwokackiej i Polskiej Izbie Rzeczników Patentowych. Termin nadsyłania opinii ustalono do dnia 5 lipca 2019 r.

Sąd Najwyższy stwierdził, że projektowana zmiana nie jest spójna z celem dokonania nowelizacji. Zniesienie limitu zwrotu poniesionych kosztów ma nastąpić w szerszym zakresie niż wynika to z realizacji postanowienia TK. Sygnalizacja dotyczy zróżnicowania zasad zwrotu kosztów przejazdów do sądu, podczas gdy projekt przewiduje zniesienie dotychczasowego ograniczenia także w odniesieniu do równowartości utraconego zarobku. W opinii Sądu Najwyższego projekt wykracza poza przedmiot sygnalizacji, niezbędne wydaje się jego doprecyzowanie, aby wyeliminować uchybienie stwierdzone przez TK, lecz pozostawić limit zwracanej równowartości utraconego przez stronę zarobku.

Minister Sprawiedliwości przedstawiając spostrzeżenia odnośnie do projektowanej regulacji wskazał na potrzebę dokonania kompleksowej nowelizacji przepisów dotyczących kosztów procesu w celu uwzględniania uwag Trybunału Konstytucyjnego. Ponadto stwierdził, że w Ministerstwie Sprawiedliwości zostaną podjęte prace analityczne i koncepcyjne zmierzające do opracowania rządowego projektu ustawy, który wraz z opisanym problemem powinien rozstrzygać także inne kwestie w zakresie kosztów sądowych, budzące wątpliwości teoretyczne i trudności praktyczne.

Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej wyraziła pogląd, że propozycja modyfikacji obecnego brzmienia art. 98 § 2 k.p.c. mająca polegać na wykreśleniu z tego przepisu obecnego zdania drugiego („*Suma kosztów przejazdów i równowartość utraconego zarobku nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu procesowego*") budzi zastrzeżenia, gdyż:

- otworzy – w bardzo szerokim zakresie – możliwość żądania pokrycia wszelkich wydatków poniesionych z tego tytułu przez stronę – z racji braku ograniczeń, może to dotyczyć również kosztownych dojazdów z miejsc znacznie odległych od siedziby sądu, a w sytuacjach, w których stroną postępowania jest Skarb Państwa, może się to wiązać ze znacznym wzrostem wysokości kwot budżetowych, które będą musiały być asygnowane na tego rodzaju wydatki podlegające rozliczeniu w ramach kosztów procesu,
- propozycja wynikająca z przedłożenia senackiego nie dotyczy problemu konstytucyjnego, o którym Trybunał Konstytucyjny rozstrzygnął wyrokiem z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie SK 25/16 – planowane uchylenie ograniczenia w istocie rzeczy opiera się na odmiennych założeniach,
- propozycja wynikająca z przedłożenia senackiego opiera się na argumentacji przedstawionej przez Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu sygnalizacyjnym, a argumentacja ta dotyczy nie tyle samego brzmienia art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c., co relacji, w jakiej przepis ten pozostaje z art. 98 § 3 k.p.c.

W ocenie Prokuratorii Generalnej RP dążenie do zastosowania literalnie tych samych metod rozliczania niezbędnych kosztów procesu niezależnie od sposobu reprezentacji strony, nie może prowadzić do całkowitego zniesienia limitu dochodzenia kosztów przejazdów. Taka metoda skutkowałaby powstaniem konsekwencji finansowych dla budżetu państwa oraz zróżnicowaniem między nielimitowanymi należnościami dochodzonymi tytułem zwrotu kosztów przejazdów przez stronę nieposiadającą profesjonalnego pełnomocnika, a ograniczonymi należnościami przysługującymi tej stronie, która była reprezentowana przez profesjonalistę.

Krajowa Rada Sądownictwa nie zgłosiła uwag do projektu.

Kierując się jednoznacznym stanowiskiem wyrażonym przez TK w części motywacyjnej postanowienia z dnia 11 grudnia 2018 r. oraz spostrzeżeniem zamieszczonym w konkluzji zdania odrębnego do tego orzeczenia, Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji oraz Komisja Ustawodawcza nie uwzględniły przedstawionych zastrzeżeń.

6. Wpływ na sektor finansów publicznych.

(ceny stałe z 2018 r.)	Skutki w okresie 10 lat od wejścia w życie zmian [mln zł]											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	*Łącznie (0-10)*
Dochody ogółem	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wydatki ogółem	0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Saldo ogółem	0	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródła finansowania	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń	Projektowana ustawa będzie wpływała na wydatki sektora publicznego (budżetu państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz pozostałych podmiotów klasyfikowanych w sektorze) ponieważ podmioty zaklasyfikowane do sektora publicznego występują jako strona przed sądem cywilnym i część tych procesów przegrywają. W związku z tym, że strona przegrywająca musi pokryć koszty z tytułu dojazdu do sądu i utraconego zarobku wskutek stawiennictwa w sądzie, poniesione przez stronę wygrywającą proces, należy oczekiwać, że projektowane rozwiązanie polegające na zniesieniu ograniczenia wynikającego z art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c. może w niektórych sprawach spowodować wzrost wydatków, w konsekwencji należy oczekiwać, że projektowana ustawa spowoduje wzrost wydatków ogółem sektora finansów publicznych. Projektowana ustawa nie będzie wpływała na dochody sektora finansów publicznych.

7. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe.

		Skutki						
Czas w latach od wejścia w życie zmian		0	1	2	3	5	10	*Łącznie (0-10)*
W ujęciu pieniężnym (w mln zł, ceny stałe z 2018 r.)	duże przedsiębiorstwa							
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw							
	rodzina, obywatele oraz gospodarstwa domowe							
W ujęciu niepieniężnym	duże przedsiębiorstwa	Projektowana ustawa nie będzie wpływała na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie dużych przedsiębiorstw oraz podmiotów zaliczanych do sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Projektowana regulacja będzie oddziaływała na strony postępowania cywilnego. Spowoduje, że nie będzie dotychczasowego limitu kosztów procesu, jakie będą mogły być przyznane stronie, która wygra sprawę, a która działała w postępowaniu samodzielnie lub wraz z pełnomocnikiem nie będącym profesjonalnym zastępcą procesowym. Orzekając o kosztach procesu, sąd będzie mógł – w granicach przewidzianych w *ustawie z dnia 8 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych* – zasądzić na rzecz takiej strony zwrot kosztów poniesionych w związku z koniecznością dojazdu do sądu, jak również równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie.						
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw							
	rodzina, obywatele oraz gospodarstwa domowe							

		Z uwagi na zróżnicowanie dochodów oraz miejsc zamieszkania stron procesu prawdopodobna jest sytuacja polegająca na tym, że zniesienie limitu kosztów procesu, jakie mogą być przyznane stronie, która wygra sprawę, może spowodować istotny wzrost tej kwoty, w stosunku do kwoty kosztów, którą strona przegrywającą proces musiałaby zwrócić, gdyby jej wysokość była zasądzona na podstawie obowiązujących przepisów.

8. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu.

Brak wpływu

9. Wpływ na rynek pracy.

Brak wpływu.

10. Wpływ na pozostałe obszary.

☐ środowisko naturalne ☐ sytuacja i rozwój regionalny ☐ inne:	☐ demografia ☐ mienie państwowe	☐ informatyzacja ☐ zdrowie

Omówienie wpływu	Brak wpływu

11. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego.

Przepisy projektu będą miały zastosowanie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia ustawy.

12. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja efektów projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?

Ewaluacja efektów regulacji powinna zostać dokonana po trzech latach obowiązywania zmienionych przepisów.

13. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.).

Brak